

ICHAK GURUHI INFEKSIYALARI : OVQAT HAZM QILISH TIZIMIGA TA'SIR QILUVCHI YUQUMLI KASALLIKLAR

Elbek Mamataliyev Avazbek o'g'li

*Andijon Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi yuqumli
kasalliklar fani katta o'qituvchisi.*

Annotatsiya: Maqolada ichak infeksiyalari, asosan ovqat hazm qilish tizimiga ta'sir qiluvchi yuqumli kasalliklar guruhlari to'g'risida bayon qilingan.

Kalit so'zlar: ichak infeksiyalari, yuqumli kasalliklar, bakteriyalar, tif isitmasi, monellyoz, vabo, toksinlar, botulizm.

Ovqat hazm qilish tizimiga ta'sir qiluvchi yuqumli kasalliklarni 30 dan ortiq kasallik turlari mavjud. Ulardan eng xavflisi ovqatdan zaharlanish, eng xavflisi esa vabo, tif isitmasi, botulizm, salmonellyoz, brutsellyoz, dizenteriya va boshqalarni o'z ichiga oladi.

Ichak infektsiyalari bilan yuqtirish yo'llari

Ichak infektsiyalarining asosiy patogenlari bakteriyalar (tif isitmasi, monellyoz, vabo va boshqalar), ularning toksinlari (botulizm) va viruslar (enterovirus, rotavirus).

Kasal odamlar yoki ushbu infeksiyani tashuvchilar bu mikroblarni atrof-muhitga najas, qusish va ba'zan siydik orqali tarqatishlari mumkin. Ichak infektsiyasi patogenlarining aksariyati juda chidamli. Ular tuproqda, suvda va hatto turli xil narsalarda (shu jumladan, mobil qurilmalar, pichoqlar, boshqa shaxsiy buyumlar va eshik tutqichlari kabi tez-tez ishlatiladigan narsalarda) uzoq vaqt yashashi mumkin. Ichak mikroblari ham sovuq haroratga unchalik qiyinchiliksiz bardosh beradi, lekin ular issiqlik va namlikni afzal ko'radilar. Ular sut mahsulotlari, maydalangan go'sht, jeleli go'sht va suvda (ayniqsa yozda) juda tez ko'payadi. Ichak infektsiyasini keltirib chiqaradigan patogenlar inson tanasiga og'iz orqali, ovqat, suv

yoki iflos qo'llar bilan birga kiradi. Masalan, dizenteriya qaynatilmagan (yangi) sut ichish yoki undan tayyorlangan yogurt, tvorog yoki smetana iste'mol qilish natijasida paydo bo'lishi mumkin. E. coli organizmga past sifatli kefir yoki yogurt iste'mol qilish orqali kirishi mumkin. Stafilokokk infeksiyalarini, masalan, buzilgan qaymoqli keklarda topish mumkin. Salmonella patogenlari (fanga taxminan 400 turi ma'lum) organizmga tovuq va tuxum, pishirilgan kolbasa, hot-dog, yomon yuvilgan sabzavotlar, mevalar va iflos suv bilan yuvilgan ko'katlar kabi har qanday ifloslangan oziq-ovqat orqali kiradi. Og'izdan mikroblar avval oshqozonga, keyin esa ichaklarga kiradi va u yerda tez ko'paya boshlaydi. Mikroblar organizmga kirgandan so'ng, asemptomatik inkubatsiya davri boshlanadi (ko'p hollarda 6-48 soat davom etadi).

Kasallik belgilari

Kasallikning boshlanishida odamda zaiflik, letargiya, ishtahani yo'qotish, bosh og'rig'i va isitma kuzatilishi mumkin - bu keng tarqalgan o'tkir respiratorli infeksiyaning belgilari. Keyinchalik ko'ngil aynishi, qorin og'rig'i va shilimshiq, yiring yoki qon bilan aralashgan diareya (masalan, dizenteriya bilan) rivojlanishi mumkin. Chanqoqlik va titroq ham bo'lishi mumkin.

Kasallik belgilari mikroblarning o'zlari va ular ishlab chiqaradigan toksinlar tufayli yuzaga keladi. Ichak infeksiyalari o'tkir gastrit (qusish va qorin og'rig'i bilan), enterit (diareya bilan), gastroenterit (qusish va diareya bilan), kolit (najasda qon va ichak harakatlari bilan) va enterokolit (butun ichakka ta'sir qiladi) ko'rinishida namoyon bo'lishi mumkin.

Ichak infeksiyalarining eng yoqimsiz oqibatlaridan biri qusish va diareya tufayli suvsizlanishdir. Kuchli suvsizlanish buyrak yetishmovchiligi va boshqa jiddiy asoratlarga, jumladan, suvsizlanish shokiga (suyuqlik yo'qotilishi bilan bog'liq) olib kelishi mumkin.

Ichak infeksiyalarini tashxislash va davolash

Ichak infeksiyalarini o'xshash alomatlariga ega bo'lgan boshqa kasalliklardan, masalan, bakterial bo'lmagan oziq-ovqat zaharlanishi (masalan, dori vositasidan kelib chiqqan), o'tkir appenditsit, miokard infarkti, pnevmoniya, ektopik homiladorlik va boshqalardan ajratish muhimdir.

Agar ichak infeksiyalariga o'xshash alomatlar paydo bo'lsa, darhol yuqumli kasalliklar bo'yicha mutaxassisga murojaat qilish kerak. To'g'ri tashxis qo'yish uchun shifokor najas yoki qusishni bakteriologik tekshirishni buyuradi. Serologik diagnostika usullari (yuqumli agentlarga antitelolarni aniqlash uchun) ham qo'llanilishi mumkin.

Ichak infeksiyalarini davolash keng qamrovli bo'lib, mikrobial toksinlar, mikroblarning o'zlari bilan kurashish va suvsizlanishni boshqarishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, bemorlar to'g'ri ovqatlanishga rioya qilishlari va enterosorbentlar kabi maxsus dorilar yordamida normal ichak mikroflorasini tiklashlari kerak.

Vabo

Vabo bakteriyalar keltirib chiqaradigan o'tkir ichak, antroponotik infeksiya. U infeksiyaning najas-og'iz mexanizmi, ingichka ichakning shikastlanishi, suvli diareya, qusish, organizmdan suyuqlik va elektrolitlarning tez yo'qolishi bilan birga turli darajadagi suvsizlanish, gipovolemik shok va o'limgacha rivojlanishi bilan tavsiflanadi. Bu ayniqsa xavfli infeksiya hisoblanadi. Vabo odatda ifloslangan oziq-ovqat yoki tozalanmagan ichimlik suvi tufayli yuzaga keladi.

U odatda epidemiyalar paytida tarqaladi. Epidemik o'choqlar- Afrika, Janubiy Amerika, Hindiston va Janubi-Sharqiy Osiyoda joylashgan.

Tarix davomida insoniyat vaboning dahshatli avj olishlaridan aziyat chekdi. Barcha vabo pandemiyalari butun dunyo bo'ylab Ganges daryosi vodiysidan tarqaldi, bu yerda kasallik qadim zamonlardan beri yaxshi ma'lum bo'lgan. Doimiy issiqlik, ifloslangan daryo suvlari va Kumbh Mela kabi marosimlar paytida daryolar yaqinida ko'p odamlar to'planishi kasallikning Hindiston yarim orolida tarqalishiga yordam berdi. Gippokrat va Galen Yevropada vabo haqida yozgan bo'lsalar-da, 19-

asrgacha kasallik Janubiy Osiyoda lokalizatsiya qilingan. 1817-yildan boshlab, 19-asrda boshqa har qanday kasallik avj olishiga qaraganda ko'proq odamning hayotiga zomin bo'lgan takrorlanuvchi pandemiyalar to'lqini boshlandi. Pandemiylar Bengalda "yozsiz yil" paytida sodir bo'lgan va 1816-yilda g'ayritabiiy ob-havo sharoitlari tufayli yuzaga kelgan vabo patogenining mutatsiyasi tufayli yuzaga kelgan deb ishoniladi.

1817-yilda birinchi vabo pandemiyasi Osiyoning barcha mamlakatlarini qamrab oldi va Astraxangacha yetib bordi. Faqat Bangkokda kamida 30 000 aholi vafot etdi va pandemiadan o'lganlarning umumiy soni olti xonali diapazonda. Faqat 1823-1824 yillardagi g'ayritabiiy sovuq qish, hatto janubiy mamlakatlarda ham daryolarni muzlatib qo'ydi, bu kasallikning Yevropaga yetib borishiga to'sqinlik qildi.

Ikkinchi pandemiya 1829-yilda Gang tekisliklarida boshlandi va 20 yil davom etdi. Yaxshilangan aloqa yo'llari, uzluksiz armiya harakatlari va mustamlaka savdosi kasallikning mamlakatlar o'rtasida tarqalishiga yordam berdi. Ushbu pandemiya davrida kasallik birinchi marta Yevropa, AQSh va Yaponiyaga kirdi. Rossiyada epidemiyaning eng yuqori cho'qqisi 1830-yilning ikkinchi yarmi va 1831-yilning birinchi yarmida sodir bo'ldi. Johil odamlar quduqlarni oqartiruvchi vositalar bilan dezinfektsiya qilayotgan guruhlarini zaharlovchi moddalar bilan adashtirib, dushmanlarni qidirib davlat kasalxonalariga bostirib kirishdi - vabo qo'zg'olonlari to'lqini butun mamlakat bo'ylab tarqaldi.

Uchinchi pandemiya 1850-yillarda, Qrim urushi bilan bir vaqtga to'g'ri kelgan. Faqat Rossiyada o'lim soni bir milliondan oshdi. Bu epidemiya 19-asrning eng halokatli epidemiyasi bo'ldi. 1854-yil sentyabr oyida London markazida besh yuz kishining yuqishi Viktoriya Angliyasini larzaga keltirdi va J. Snouning tadqiqotlari tufayli suv ta'minoti va sanitariya tizimlarini yaxshilashga turtki bo'ldi. Olimlar yettita vabo pandemiyasini aniqladilar:

1. Birinchi pandemiya, 1816–1824

2. Ikkinchi pandemiya, 1829–1851
3. Uchinchi pandemiya, 1852–1860
4. To'rtinchi pandemiya, 1863–1875
5. Beshinchi pandemiya, 1881–1896
6. Oltinchi pandemiya, 1899–1923
7. Yettinchi pandemiya, 1961–1975

1905-yilda El Tor karantin stansiyasida stansiya nomi bilan atalgan vaboning yangi turi ajratib olindi. Yettinchi pandemiya, avvalgilaridan farqli o'laroq, El Tor vibrioni tufayli yuzaga keldi. Pandemiylar boshlanishi bilan vabo haqidagi ilmiy bilimlar rivojlana boshladi. Kasallik Hindistonda joylashgan Britaniya armiyasi bo'linmalariga ta'sir qilganida, ushbu kasallikning sabablari va tarqalishini hamda uni yetarli darajada davolash usullarini yaxshiroq tushunishga qaratilgan dastlabki tadqiqotlar o'tkazildi. Biroq, 20-asrning o'rtalariga qadar vabo eng xavfli epidemik kasalliklardan biri bo'lib qoldi va yuz minglab va hatto millionlab odamlarning hayotiga zomin bo'ldi.

ADABIYOTLAR

1. [Холера азиатская](#) // [Еврейская энциклопедия Брокгауза и Ефрона](#). — СПб., 1908—1913.
2. [Бургасов П. Н.](#), [Покровский В. И.](#), [Авцын А. П.](#), Шахламов В. А., Ведьмина Е. А. [Холера](#) // [Большая медицинская энциклопедия](#) : в 30 т. / гл. ред. [Б. В. Петровский](#). — 3-е изд. — М. : [Советская энциклопедия](#), 1986. — Т. 27 : Хлоракон — Экономика здравоохранения.
3. [Холера](#). www.who.int. Дата обращения: 13 октября 2024. [Архивировано](#) 25 сентября 2024 года.
4. David A. Sack, R. Bradley Sack, G. Balakrish Nair, A. K. Siddique. [Cholera](#) // [The Lancet](#). — [Elsevier](#), 2004-01-17. — Т. 363, вып.

9404. — С. 223—233. — [ISSN 1474-547X](#). — [doi:10.1016/s0140-6736\(03\)15328-7](#). [Архивировано](#) 29 июля 2015 года.

5. Antonis A. Kousoulis. [Etymology of Cholera](#) (англ.) // [Emerging Infectious Diseases](#)^[англ.]. — [Centers for Disease Control and Prevention](#), 2012-3. — Vol. 18, iss. 3. — P. 540. — [ISSN 1080-6040](#). — [doi:10.3201/eid1803.111636](#). [Архивировано](#) 13 февраля 2021 года.